

Карте Баната

Драгана Сабовљев
Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин
dragana.sabovljevic@gmail.com

Ташлић, Драгољуб и Иван Стојановић, прир. *Карте Баната*. Вршац: Градска библиотека, 2010.

Протекла, 2010. година, у свету библиотекарства сигурно ће бити запамћена по томе што је била посвећена изношењу на светлост дана највреднијих делова грађе коју чувају завичајне збирке библиотека у Србији. О томе сведоче три важна пројекта. Први је изложба *Скривено благо библиотеке Србије*, отворена на протеклом Библионету у Пожаревцу, са експонатима који представљају највредније делове завичајних збирки српских јавних библиотека. До сада је обишла многе матичне библиотеке (виртуелна изложба се и даље може видети на сајту Заједнице матичних библиотека). Објављена је и књига *Визуелно благо библиотеке југоисточне Србије* са грађом из завичајних збирки библиотека у Врању, Зајечару, Лесковцу, Нишу и Пироту, а трећи важан пројекат је књига *Карте Баната*. Често се дешава да корисници не знају шта се све налази у завичајним збиркама и колико важних и занимљивих података могу да пронађу о свом завичају у њима, па ће ова три подухвата сигурно пробудити радозналост, или упутити на обимнија истраживања.

У том смислу, књига *Карте Баната* у издању Градске библиотеке у Вршцу може се посматрати као део овог општег настојања с једне стране, али и као јединствени подухват и изазов са којим су се ухватиле у коштац колеге Драгољуб Ташлић и Иван Стојановић. Наиме, *Карте Баната* не представљају само картографску грађу коју поседује библиотека у Вршцу. Приређивачи су се упустили у веома амбициозни подухват прикупљања и објављивања картографске грађе и из фондова Музеја Баната у Темишвару (Румунија), Градског музеја у Вршцу и историјских архива Војводине, Панчева, Зрењанина, Кикинде и Беле Цркве. Зато се ова књига може сматрати веома добрим и плодоносним примером регионалне, али и међународне сарадње. Оно што је такође разликује од поменутих два пројекта је усредсређеност на једну врсту грађе: карте, која, сама по себи, изискује специфичан начин обраде и представљања.

Први утисак који књига остави на читаоце је: *веома је лепа*. То се не може сматрати једином препоруком за читање и озбиљније истраживање, али визуелни утисак који оставља такође је плод великог труда приређивача, издавача и графичког уредника и дизајнера, Јелене Горички.

Шта се може прочитати у њој? Највећим делом историја Баната. Састоји се од *Увода* под поетичним поднасловом: „Лепо лице земље банатске“, а следе: *Хроника – Банат, векови, догађаји*, те историја подељена у периоде *До 14. века, 14. век, 15. век, 16. век, 17. век, 18. век, 19. век и 20. век*. На

крају су *Прилози*, које чине двадесет пресавијених карата уз које су наведени извори, тј. институције које их чувају и које су их уступиле за потребе ове књиге. Непосредно пре *Увода* може се видети карта „Панонија и Илирија на карти из књиге на латинском, Увод у општу географију“ Ф. Клувера из 1694. године (Из фонда Градске библиотеке у Вршцу)“. На самом почетку, приређивачи потребу израде карата објашњавају људском радозналешћу и потребом да земљу на којој живе виде са висине. Потом је представљен кратак историјски развој картографије од Птоломеја до XV века, ренесансе и у овој области, пре свега у Италији, а потом и код Фламанаца у Холандији, када картографија поприма одлике врхунске уметности. Од XVII века израђују се карте засноване на прецизним премерима са терена. Што се подручја које се обрађује, тј. панонског дела Европе тиче, карте су се израђивале од краја XV века на двору угарског краља Матије Корвина. Почетак XVI века означен је као период када је настала прва потпунија карта тадашње Угарске. Период турске владавине представљао је прекид у развоју картографије на овом подручју, иако се оно могло видети на картама израђиваним у Италији, Немачкој, Холандији и другим земљама западне Европе. После протеривања Турака и првог аутентичног топографског приказа Угарске Јохана Кристофа Милера из 1809. године, почела је организована израда карата мотивисана стратешким, административним, економским и хидро-регулационим потребама. Велики број карата у овој књизи управо је из ове последње области. Другу групу карата чине оне које представљају приказе мањих и већих насеља, развој саобраћајница, водотокова, локалне привреде, али и фабрика пијаца, тргова, школа, цркава, итд. Међутим, као средиште свог интересовања аутори истичу Банат и Вршац. Ово уводно поглавље једино је које се у књизи бави самим картама и објашњава њихов настанак и сврху.

Поглавље *Банат – његови векови, догађаји...* представља подручје целог Баната које се простире у три државе: Румунији, Србији и малим делом у Мађарској. Историја Баната започиње набрајањем племена која у ово подручје долазе у VI веку, а помињу се највећи градови, број становника, жупаније од средњег века па до стварања Војне границе у XVIII веку. Најважнији догађаји, од 20. до 50. године, до краја XIII века, набројани су хронолошки и илустровани су картама које представљају простирање римске и франачке државе, као и сликама историјских догађаја и приказима угарских владара.

Наредна поглавља посвећена су догађајима у вековима који следе и такође пропраћена бројним картама, графикама, илустрацијама, сликама новчића, плановима насеља, старим разгледницама, фотографијама, грбовима, корицама књига, да би се прича о бурној историји Баната завршила XX веком, тј. 1951. годином. Одлика ових поглавља је да описују не само сеобе, ратове, буне, револуцију, природне катастрофе, епидемије, него и догађаје из свакодневног мирнодопског живота, као што је податак да постоји писани документ из 1494. године о томе како је за двор угарског краља Владислава II купљено буре вршачког вина, или година отварања прве апотеке у Вршцу (1784).

У последњем поглављу, *Прилозима*, налазе се карте: „Банат у средњем веку“, „Карта Угарске из 1695. године“, „Карта Угарске из прве половине 18. века“, „Карта Угарске из 1780. године“, „Тамишки Банат на Мерсијевој карти 1724. године“, „Недатирана стара карта Баната и ширег подручја“, „Карта Мађарске на почетку 18. века“, „Карта Тамишког Баната из 1790. године“, „Карта Угарске из 1838. године“, „Делови јужне и централне Европе на карти из 1846. године“, „Карта Аустрије и Мађарске средином 19. века“, „Војводство Српско и Тамишки Банат (1849–1860)“, „Карта жупаније Северин из 1879.“, „Мађарска, Трансилванија и Банат 1894. године“, „Карта пошта и телеграфа у Угарској 1902. године“, „Приказ дела плана каналске мреже на подручју бечкеречког и темишварског дистрикта 1753. године“, „Карта регулације каналских вода на под-

ручју Тамишког Баната 1835. године“, „Приказ Тамиш-Бегејског каналског система у Банату из 1870. године“, „Карта с приказом дела Тамиш-Бегејског каналског система у горњем Банату крајем 19. века“ и „Карта Крашко-северинске жупаније на почетку 20. века“.

Шта недостаје овој књизи? Труд аутора да прикажу само један део библиотечке грађе који је веома значајан за сваки фонд завичајне збирке изискивао је обимна истраживања и тражење начина да се он што потпуније представи. Сами приређивачи кажу да су за собом оставили велики број карата које, због ограниченог обима публикације, нису могле у њу да уђу. Међутим, читалац поставља себи једну дилему: да ли карте служе као илустрација историјских догађаја описаних у књизи или ови догађаји објашњавају карте. Надаље, врсни библиотекари као што су приређивачи ове књиге, морали су да посвете више пажње опису онога што је заиста неопходно када су карте у питању: опис: њихова природна величина, размере, како су доспеле у збирке, али и начин чувања, заштите, услови давања на коришћење, што би сигурно библиотекарима завичајних збирки послужило као добар пример из праксе.

Шта смо добили овом књигом? *Карте Баната* сигурно ће чинити саставни и незаобилазни део фондова завичајних збирки, посебно библиотека са подручја Баната. Омогућиће библиотекарима да корисницима које занима ова тематика понуде веома драгоцене и ретке примерке библиотечких јединица окупљене на једном месту.

Библиотека у Димитровграду на тремеђи векова

Бранка Драгосавац
Библиотека града Београда
bebadrag@gmail.com

Георгиев, Елизабета. *111 година књиге: Библиотека у Димитровграду: 1898 – 2009*.
Димитровград: Народна библиотека „Детко Петров“, 2010.

Као и код других народа чије су државе настале ослобађањем од отоманске окупације, и културна историја Срба неодвојиво је повезана са настанком, друштвеним моделом и померањем граница саме државе. Туђинска власт, ратови и нестабилни положај пограничних места, онемогућавали су делимично или у потпуности развој културе, што се одражавало на оснивање, рад и финансирање библиотека. У новој књизи *111 година књиге: Би-*

блиотека у Димитровграду: 1898 – 2009 ауторке Елизабете Георгиев, налазимо значајне доказе ове тврдње.

Пратећи историјски развој Царибрда, касније, 1950. године, преименованог у Димитровград, који је кроз више векова дугу историју повезивао Београд, Софију и Цариград и због свог положаја био спона између истока и запада, често прелазило границе Србије, „одлазио“ у Бугарску да би се поново враћао у Србију, ауторка ове моногра-

